

Мукачівський державний університет
Гуманітарний факультет
Кафедра психології

Кваліфікаційна робота

05 – Соціальні та поведінкові науки / 053 – Психологія

Тема: «Агресивність як чинник формування девіантної поведінки підлітків»

Виконала: студентка 4 курсу, групи П-4
спеціальності 053 «Психологія»
Добра Катерина Юріївна

Керівник Орос О.Б.
(прізвище та ініціали)

Рецензент Ярема О.М.
(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ АГРЕСИВНОСТІ ЯК ЧИННИКА ФОРМУВАННЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ	
1.1. Основні форми вияву девіантної поведінки у підлітковому віці.....	6
1.2. Агресивність як передумова формування девіантної та делінквентної поведінки підлітків	15
1.3. Поняття насильницької злочинності та її особливості	24
РОЗДІЛ II ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЯВІВ АГРЕСІЇ ТА АГРЕСИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ ЯК ЧИННИКА ФОРМУВАННЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ	
2.1. Організація і процедура дослідження.....	38
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	41
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55
ДОДАТКИ.....	58

ВСТУП

Актуальність дослідження. Прояви девіантної поведінки завжди мали місце в суспільстві, незалежно від характеру суспільно-економічної формації. Як відомо, девіантною називається поведінка, яка не відповідає загальноприйнятим нормам і правилам (від лат. – *deviatio* – відхилення). В найбільш гострій формі девіантність виступає як злочинність, що являє собою загрозу стабільності і безпеці як суспільства, так і окремої особистості. Такий вид девіантної поведінки називається делінквентною.

Сьогодні проблема відхилень у поведінці набула особливої гостроти в нашій країні, де всі сфери суспільного життя зазнають серйозних змін, відбувається девальвація колишніх норм поведінки. Суперечності між очікуваним і реальним підвищують напруженість в суспільстві і готовність людини змінити модель своєї поведінки, вийти за межі норм, що склалися. В умовах складної соціально-економічної ситуації істотні зміни зазнають і самі норми. Часто зникають культурні обмеження, слабшає вся система соціального контролю. В цій ситуації особливо гостро постає проблема злочинності. В усі часи актуальною проблемою являється підліткова злочинність. Адже проблема підліткової злочинності стоїть не тільки перед працівниками міліції, а і перед всім суспільством в цілому, бо підлітки – це діти, а діти наше майбутнє. Так яке може бути майбутнє, якщо в такому ранньому віці вони стають на злочинний шлях. Нажаль наша держава та окремі батьки не в змозі турбуватися належним чином про дітей. Багато підлітків стає на злочинний шлях із-за таких факторів: погане матеріальне забезпечення; криміногенний район проживання; відсутність батьків або батьки алкоголіки, наркомани, злочинці; неповна сім'я; наявність друзів з кримінальним минулим; кримінальна компанія. Якщо зануритись глибше, то можна побачити, що у них повністю змінилися норми, цінності, установки, атрибути, проведення дозвілля та обрання професії.

На сьогоднішній день у середовищі неповнолітніх, усе частіше спостерігаються такі ознаки деморалізації як пияцтво; наркоманія;

токсикоманія; бездоглядність; бродяжництво; жебрацтво; проституція; ріст різних неформальних груп; які перетворюються в асоціально-кримінальні співтовариства. Усе це не могло не позначитись на рості правопорушень і злочинів у середовищі підлітків.

Вивчення проблеми схильності до девіантної поведінки молоді, актуальність якої безсумнівна, потребує, насамперед, визначення її місця у системі координат більш широкого соціального змісту. Такими, на нашу думку, є проблема нормативної поведінки соціалізованого індивіда, особистості в суспільстві. Поняття норми імпліцитно містить у собі можливість відхилень від неї. Власне кажучи, говорити про нормативну поведінку можливо лише на тлі якоїсь іншої, ненормативної, такої, що відхиляється від норми, отже, є соціальне небажаною і, відповідно, соціально не схвалюваною.

Вивчення індивідуально-психологічних особливостей особистості підлітків з девіантною поведінкою, а також їх найближчого соціального оточення – важлива складова ранньої профілактики правопорушень неповнолітніх, фактично – одна з найважливіших передумов ефективності профілактичної роботи. І хоч в цілому успішна профілактика правопорушень неповнолітніх обов'язково передбачає взаємодію педагогів, батьків, медиків, правоохоронних органів, громадськості, проте вивчення особистості підлітків, схильних до правопорушень, безперечно, стосується в першу чергу психологів. В процесі вивчення особистості підлітка з девіантною поведінкою, його найближчого соціального оточення, з метою виявлення причин протиправної поведінки, для психолога основне значення має психологічна діагностика. Вивчаючи сім'ю підлітка, його оточення в школі та за її межами, входження в неформальні групи, для психолога важливо не просто зафіксувати той чи інший факт, наприклад, участь підлітка в якомусь неформальному об'єднанні, але виявити, які потреби він задовольняє при цьому: хоче самоствердитися чи відчутти себе більш захищеним у групі,

реалізувати мотивацію дружнього спілкування, чи задовольнити потребу в алкоголі, наркотиках, отримати сексуальне задоволення тощо.

Надзвичайно важливо простежити шлях, який привів підлітка в дану групу, виявити суб'єктивне ставлення підлітка до себе, своєї поведінки, групи. Все це має важливе значення для організації подальшої роботи з підлітком. Дослідженню проблеми особливостей девіантної поведінки підлітків присвятили ряд своїх праць Обухов В.М., Вострокнутов М.В., Петринін А.Г., Печинюк А.М., Каплан Г., Седок Б., Козубовська І.В., Бельский П.П., Бочкарьова Г.Г., Колодна А.Я., Міньковський Г.М., Гуревич К.М., Бурменська Г.В., Карабанова О.А., Лідерс А.Г.

Метою роботи є дослідити соціально-психологічні умови формування девіантної поведінки підлітків. Досягнення мети вимагає вирішення наступних завдань:

- розкрити поняття та види девіантної поведінки у підлітковому віці;
- проаналізувати поняття агресивність як формування девіантної та делінквентної поведінки підлітків;
- розкрити особливості підліткової насильницької злочинності;
- емпірично дослідити прояви агресії та агресивності підлітків.

Об'єкт – агресивність підлітків.

Предмет – агресивність підлітків як психологічний чинник формування девіантної поведінки.

Методи дослідження. Теоретичні методи: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, порівняння даних з джерел літератури та даних результатів емпіричного дослідження. Емпіричні методи: метод спостереження й бесіди, методика дослідження агресивності в підлітків (А. Басс, А. Дарки), методика діагностики міжособистісних стосунків (Т. Лірі), методика визначення локалізації контролю (С.Р. Пантелєєв, В.В. Столін), методика соціометрії.

База дослідження: ЗОШ №11 м.Мукачева, 7-9 класів.

ВИСНОВКИ

Сьогоднішня проблема девіантної поведінки підлітків є і залишається однією з гострих проблем українського суспільства. Над пошуком шляхів її вирішення працює широке коло фахівців різних наукових галузей: кримінології, юриспруденції, психології, педагогіки, правознавства тощо.

Злочинність серед молоді все більше набуває групового характеру. Питома вага злочинів, учинених групами, становить понад 70 %. Щодня підлітки в Україні вчиняють понад 100 злочинів, у тому числі одне вбивство або злочин із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень, одне зґвалтування, два-три розбійні напади, вісім пограбувань, сімдесят крадіжок приватного та державного майна.

Ми особливу увагу звернули на модель соціального опрацювання Крика і Додже. Ця модель пояснює агресивну поведінку як дефіцит соціальних компетенцій, який спирається на проблеми переробки інформації. Виходячи із цієї концепції, неповнолітні проходять існуючу послідовність пізнавальних процесів, коли вони переживають потенційно агресивну поведінку. Спочатку діти намагаються прикрасити подію, тобто вони ніби збирають інформацію з оточення.

Отриманий результат свідчить про те, що агресивність підлітків як психологічний чинник істотно впливає на формування девіантної поведінки.

В результаті дослідження нами були отримані такі дані:

Найбільшого рівня вияв агресивності й ворожості у досліджуваних спостерігається у віці 16 років, тобто у старших підлітків. При цьому найнижчий рівень агресивності й ворожості спостерігається у молодшому підлітковому віці.

В результаті аналізу дослідження типів міжособистісних стосунків встановлено, що тип домінування є найбільш вираженим у старшому підлітковому віці, де він знаходиться на високому рівні; у середніх підлітків більш виражений середній рівень типу домінування; у молодших підлітків цей тип розвинений на низькому рівні. Це свідчить про те, що в молодшому

підлітковому віці ще не виражені навички домінуючого типу поведінки. Цей тип міжособистісних стосунків починає проявлятися в середньому підлітковому віці, коли виникає почуття незалежності від оточуючих, зростає прагнення звернути увагу на свою індивідуальність.

У молодших підлітків домінує високий рівень дружелюбності; у середніх підлітків більш виражений рівень дружелюбного типу стосунків вище середнього; і у старшому підлітковому віці домінуючим є низький рівень дружелюбності. Таким чином, можна зробити висновок, що чим старше підлітки, тим більш дружелюбність стає егоїстичною та корисною, що, звичайно, не дає розвиватися позитивним стосункам.

В результаті дослідження соціального статусу підлітка ми виявили, що соціальний статус не залежить від рівня агресивності. Благополуччя взаємин між молодшими підлітками можна пояснити ще низькою потребою у лідерстві. На етапі середнього підліткового віку відбувається процес самоствердження: від почуття єдності підлітки прагнуть до самореалізації. При цьому процес погіршується факторами пубертатного періоду розвитку. За результатами дослідження типів локусу контролю ми можемо зробити наступні висновки: соціальний статус у групі не залежить від екстернального типу локусу контролю, так як тенденція до низької екстернальності помічається у молодших підлітків, а у старших спостерігається тенденція до переваги екстернального типу локусу контролю над інтернальним.

Таким чином, рівень агресивності цілком може бути пов'язаний з тенденцією до екстернальності в залежності від вікової групи, так як високий рівень і агресивності, і вираження екстернального типу локусу контролю притаманний старшому підлітковому віку. А для молодших підлітків характерні низький рівень агресивності та домінування інтернального типу локусу контролю. Таким чином, ми можемо констатувати про існування взаємозв'язку між рівнем агресивності та рівнем прагнення до соціального домінування.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>